

Wspomnienia ks. Henryka Peszki w kontekście pamiętnikarstwa księży diecezji kieleckiej. Rec.: Ks. Henryk Peszko, *Sprawy i ludzie na tle jednego mojego życia. Wspomnienia kieleckiego duchownego z lat 1910-1946*, oprac. R. Gryz, K. Święcich, Wydawnictwo UJK, Kielce 2016, ss. XXV, 138

W działalności piśmienniczej księży diecezji kieleckiej pamiętnikarstwo stanowi mało znaczącą część. W pracy poświęconej piśmiennictwu pominięto kwestię pamiętników¹. Na przestrzeni dwóch wieków funkcjonowania diecezji kieleckiej jedynie nieliczni duchowni napisali pamiętniki. Źródła te w większości zostały opublikowane. W tym kontekście najstarszy pamiętnik związany był z osobą bp. Ludwika Łętowskiego². Zbiór opublikowanych wspomnień obejmował wydarzenia związane z działalnością autora na terenie Kielc i Krakowa. Ponadto znaczną część stanowiły wątki związane ze szlachecką rodziną Łętowskich oraz tematy świadczące o szerokich kontaktach i zainteresowaniach bp. L. Łętowskiego.

Pamiętnik nieco uboższy pod względem stylu i horyzontów humanistycznych opublikował ks. Teodor Czerwiński. Obszerny tekst ks. T. Czerwińskiego obejmował wspomnienia z drugiej połowy XIX wieku. Wspomnienia te dotyczą dzieciństwa spędzonego w Ćmielowie oraz okresu młodości – szkoła w Sandomierzu. Najobszerniejsze partie tekstu opisują wydarzenia związane ze studiami w Seminarium Duchownym w Kielcach oraz pracą w diecezji. Narracja ks. T. Czerwińskiego skupiona była na lokalnych tematach kieleckich, głównie kościelnych³. Odmianą optyką, związaną z emigracją charakteryzowały się pamiętniki ks. Leona Postawki, obejmujące czasy drugiej połowy XIX wieku. Wspomnienia te zostały wydane w dwóch częściach, ubogacone przez autora edycją listów pochodzących z własnej korespondencji. Pamiętniki opisują dzieciństwo i młodość spędzone w parafiach Kazimierza Mała i Pińczów. Ponadto okres przygotowania do kapłaństwa w kieleckim seminarium duchownym. Najbardziej wartościowe są opisy dotyczące Powstania Styczniowego oraz długi okres pobytu na emigracji popowstaniowej we Francji⁴.

¹ W. Firlej, *Piśmiennictwo księży diecezji kieleckiej i sandomierskiej w XIX wieku*, Kielce 2011.

² L. Łętowski, *Wspomnienia pamiętnikarskie*, opracował H. Barycz, Wrocław 1952.

³ T. Czerwiński, *Pamiętnik*, cz. 1-2, Kielce 1931.

⁴ L. Postawka, *Pamiętniki obejmujące okres od roku 1863 do 1908; poprzedzone wspomnieniami z lat dziecińczych*, cz. 1-2, Paryż 1908.

Ks. Teodor Czerwiński naklonił księdza Marcina Smółkę do napisania wspomnień z czasów Powstania Styczniowego. Niewielkie wspomnienie zostało wydane jako część broszury zredagowanej przez ks. T. Czerwińskiego⁵. Dość obszerny fragment pamiętnika ks. Jana Prawdy zacytował bp Paweł Kubicki. Fragment ten dotyczy okoliczności zamknięcia seminarium kieleckiego przez władze carskie w 1893 roku⁶. Wśród pamiętników dziewiętnastowiecznych pod względem walorów informacyjnych i literackich najwyżej należy ocenić dzieło abp. Wincentego Chościaka-Popiela. Jednak ze względu na ogólnopolski charakter działalności autora tematyka kielecko-krakowska jest w nich reprezentowana stosunkowo w niewielkim stopniu⁷.

Pewne podobieństwo do pamiętników zdradzają publikacje ks. Jacka Pycia. Trylogia wydana pod tytułami *Nad Cichą* i *Nad Silnicą* stanowi zbiór luźnych notatek (niepobawionych powtórzeń). Informacje zawarte w tych notatkach pochodzą z kwerendy archiwalnej i z literatury historycznej. Tak skompilowany tekst był przeplatany wspomnieniami autora. Źródłem wspomnień dotyczących głównie przełomu XIX i XX wieku były przeżycia własne autora oraz informacje pochodzące ze słyszenia⁸.

Również stosunkowo ubogo prezentuje się twórczość pamiętnikarska w XX wieku. Ks. Edmund Skowera w broszurze na temat parafii Dzierzgow opublikował swoje wspomnienia, których przedmiotem była działalność duszpasterska oraz przeprowadzone remonty. Wspomnienia te dotyczą okresu dwudziestolecia międzywojennego i mają wymiar miniatury – kilka stron⁹. Obszerne wspomnienia opublikował ks. Stanisław Zapałowski¹⁰. Szczególny rodzaj wspomnień stanowią teksty związane obozami koncentracyjnymi. Wspomnienia ks. Witolda Dzieciola to relacja z pobytu w Mauthausen, Gusen i Dachau¹¹. W ostatnim czasie wydane zostały wspomnienia ks. Szczepana Domagały. Zawartość treściowa tego świadectwa – to opis brutalnego aresztowania przez Niemców w Kielcach, następnie

⁵ [T. Czerwiński, M. Smółka], *Dodatek do uzupełnienia historii seminarium kieleckiego. [Wspomnienia o Powstaniu Styczniowym ks. Marcina Smółki]*, w: A. Czerwiński, *Odręczne notatki i refleksje uzupełniające historyczną pracę ks. prof. J. Zdanowskiego z roku 1927 o seminarium kieleckim*, Kielce [1928], s. 21-27.

⁶ P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła, ojczyzny w latach 1861-1915. Materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, zakonnych i prywatnych, cz. I (dawne Królestwo Polskie), t. I (okólniki rządu rosyjskiego krępujące wolność Kościoła, diecezja kielecka i kujawsko-kaliska)*, Sandomierz 1933, s. 352-364.

⁷ W. Chościak-Popiel, *Pamiętniki*, wyd. J. Urban, t. 1-2, Kraków 1915.

⁸ J. Pycia, *Nad Cichą*, cz. I-II, Kielce 1936-1937. Tenże, *Nad Silnicą* [III], Kielce 1938.

⁹ E. Skowera, *Moje dziewięćcioletnie pasterzowanie w parafii Dzierzgow dekanatu szczękińskiego pow. włoszczowskiego*, Kielce 1937.

¹⁰ S. Zapałowski, *Moje 13-letnie duszpasterzowanie w Koziegłówkach*, Warszawa 1936.

¹¹ J. Szymański, *Ksiądz Witold Dariusz Dzieciol – świadectwo więzienia obozów koncentracyjnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 96 (2011), s. 179-194.

opis pobytu w obozach koncentracyjnych w Auschwitz i Dachau¹². Ks. Ludwik Michalik wydał swoje wspomnienia z działalności w parafii Charsznica¹³. Wspomnienia dotyczą utworzenia nowej parafii, budowy kościoła, plebanii i innych prac. Tekst, przypominający kronikę parafialną, ubogacony został informacjami historycznymi na temat miejscowości i regionu. Dzieje parafii organizowanej od lat siedemdziesiątych XX wieku związane zostały z życiem kapłańskim autora wspomnień i stanowią przykład typowej działalności z okresu intensywnego rozwoju sieci parafialnej w Polsce.

Współcześnie wytworzony został nowy rodzaj wspomnień – zebrane zostały wspomnienia związane z osobami biskupów kieleckich¹⁴. Nowy rodzaj wspomnień charakteryzuje się skromną zawartością treściową i posiada walory literackiej twórczości ubogaconej często ujęciem teologicznym dość prozaicznych spraw i wydarzeń. Stosowany gatunek literacki służy często teologizującej apoteozie osób będących przedmiotem wspomnień. Bogactwo ujęć teologicznych jest również cechą charakterystyczną pamiętników ks. Stanisława Kudelskiego¹⁵. W przeciwieństwie do wspomnień o biskupach, pamiętniki ks. S. Kudelskiego odznaczają się realistycznym przedstawieniem rzeczywistości Kościoła. Obrazy i przykłady, namalowane piórem autora, utrwaliły prozaiczny aspekt przeszłości diecezjalnej widzianej bez „urzędowych”, czy „uroczystych” okularów kurialnych. Autor krytycznie przedstawił biskupów i kapłanów kieleckich. Z niezwykłym współczynnikiem miłosierdzia przedstawił wiernych świeckich nie przemilczając jednak treści związanych z grzechami i słabościami. Autor cechował się akceptacją wobec wielu osób ochrzczonych związanych z działalnością komunistyczną. Pomijając kwestię ortodoksji licznych analiz pastoralno-teologicznych należy stwierdzić, że pamiętniki ks. S. Kudelskiego ocaliły obraz mentalności i kultury diecezji kieleckiej z drugiej połowy XX wieku.

Pamiętniki ks. Witolda Świądra obejmują czas po drugiej wojnie światowej. Ks. W. Świąder pod wpływem przyjaciół prowadzi w ostatnich latach działania zmierzające do publikacji dzienników i wspomnień. W 2015 roku opublikował dziennik, który spisywał jako kleryk w czasie pobytu w wojsku (16.10.1959-16.10.1961 r.)

¹² M. Maciągowski, *Wojenne świadectwo ks. Szczepana Domagały*, „Studia Muzealno-Historyczne” 6 (2014), s. 195-208. [Wspomnienia zostały wydane w ramach prac Towarzystwa Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego im. bł. Wincentego Kadłubka w Kielcach.]

¹³ L. Michalik, *Historia Charsznicy i parafii pod wezwaniem Matki Bożej Różańcowej*, Charsznica 2008.

¹⁴ *Powołanie i służba. Księga jubileuszowa ku czci biskupa Mieczysława Jaworskiego w 70 rocznicę urodzin*, red. T. Gacia, K. Gurda, Kielce 2000. *Będziesz miłował. Księga jubileuszowa w 25. Rocznicę sakry biskupiej arcybiskupa Stanisława Szymeckiego metropolity białostockiego u progu 60. Rocznicy święceń kapłańskich*, red. A. Skreczko, Białystok 2006.

¹⁵ S. Kudelski, *Czyściec wszystkich świętych. Z pamiętnika wiejskiego proboszcza*, t. 1, Kielce 1999, Tenże, *Czyściec wszystkich świętych. Bezgrzeszne spowiedzi*, t. 2, Kielce 1999.

Źródło to zawiera przeżycia związane ze służbą wojskową, w trakcie której utwierdził się w powołaniu kapłańskim. W związku z represjami władz komunistycznych wobec bp. Czesława Kaczmarka, kleryków z seminarium kieleckiego zmuszono jako pierwszych do odbycia służby wojskowej. Opisane przeżycia wskazują na konfrontację młodych adeptów do kapłaństwa z ideologią komunistyczną. Postawa religijna i apostołska kleryków wpływająca na kolegów z wojska to zjawisko interesujące i typowe dla mentalności katolików w PRL¹⁶. Inny charakter mają wspomnienia ks. W. Świądra, opublikowane pod literackim, awangardowym tytułem *Sutanna i trampki*. Są to opisy formacji seminaryjnej oraz pracy duszpasterskiej związanej z wikariatami i probostwami: Skalbmierz, Olkusz, Kielce par. św. Wojciecha i inne. Do bardziej cennych opisów należą partie tekstu dotyczące pracy duszpasterskiej w parafii Bolesław. Na terenie tej parafii rozgrywały się spory o kościół zajęty przez przedstawicieli Kościoła Polskokatolickiego. W wydarzeniach tych uczestniczył abp Karol Wojtyła. Model pracy duszpasterskiej wytworzony przez ks. W. Świądra związany jest z jego licznymi wyjazdami w Bieszczady i stworzeniem Ośrodka Rekolekcyjnego „Wyspa”. Wytworzone w ten sposób specjalistyczne duszpasterstwo turystyczne związane jest w działalności ks. W. Świądra ze środowiskiem Klubu Inteligencji Katolickiej w Kielcach¹⁷.

W tym kontekście na uwagę zasługuje najnowsza edycja pamiętnika, którego autorem był ks. Henryk Peszko (1910-1988 r.). Podstawą edycji jest rękopis pamiętnika przechowywany w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach. Jest to osiemdziesięciostronicowy notatnik, który po śmierci właściciela został dołączony do akt personalnych ks. H. Peszko. W ten sposób notatnik przynależący do prywatnej biblioteki autora został włączony do archiwalnego zespołu akt Kurii Diecezjalnej w Kielcach. Rękopis został przez autora zatytułowany *Sprawy i ludzie na tle jednego, mojego życia*. W publikacji zachowano oryginalny tytuł, uzupełniając go wyjaśniającym podtytułem *Wspomnienia kieleckiego duchownego z lat 1910-1946*. Edycję przygotowali prof. Ryszard Gryz oraz Karolina Święcich. Publikacja złożona jest ze wstępu (s. XI-XVIII), biografii ks. H. Peszki (s. XIX-XXV), edycji tekstu pamiętnika (s. 1-83), aneksów (s. 85-89), oraz m.in. bibliografii, indeksu osób, fotografii. We wstępie zawarto opis źródeł, określono gatunek literacki – pamiętnik (wykluczając formę dziennika). Ponadto, oceniono język jako staranny, ale daleki od literackiego. Przyczyną podjęcia prac nad edycją były walory poznawcze źródła, przydatne w pracy historyka. Biografia ks. H. Peszki stanowi dobre wprowadzenie w epokę i wskazuje na kontekst, w jakim należy czytać wspomnienia. Poprzez obszerny wstęp dokonano ogólnej interpretacji źródła i przegrupowano znaczną część wiedzy, która w przeciwnym razie musiałaby trafić do przypisów edytowanego pamiętnika.

¹⁶ W. Świąder, *Sutanna pod mundurem*, Kielce 2015.

¹⁷ W. Świąder, *Sutanna i trampki*, Kielce 2017.

Wydane źródło opisuje wspomnienia ks. H. Peszki od dzieciństwa do dnia 4 lipca 1946 r. Ostatnim wydarzeniem opisanym były zajścia antyżydowskie w Kielcach. Pierwszy etap życia to dzieciństwo i młodość spędzona w parafii Kraczkowa (diecezja przemyska). Autor poświęcił nieco tekstu swojej zamożnej, chłopskiej rodzinie. Wśród wydarzeń dzieciństwa opisał przeżycia związane z pierwszą wojną światową. Więcej miejsca znalazło się dla spraw związanych z okresem edukacji, którą zdobywał w szkole powszechnej w Kraczkowej, a następnie w gimnazjum w Łańcucie. Wspomnienia z tego okresu mają charakter osobisty i nie przekraczają horyzontu właściwego gimnazjaliście. Lata 1932-1937 to okres spędzony w Seminarium Kieleckim. Opis wychowania do kapłaństwa zawiera ocenę społeczności alumnów i kleryków ówczesnego seminarium. Ponadto, autor nie pominął wykładowców i przełożonych seminaryjnych. W swym opisie skupił się na pozytywnych i negatywnych aspektach formacji nie szczędząc krytyki środowisku. Podał m.in. informację, że po wizytacji odbytej przez wysłannika Stolicy Apostolskiej bp Czesław Kaczmarek otrzymał polecenie zwolnienia z urzędu rektora ks. Józefa Pawłowskiego, który jako męczennik obozu w Dachau został w 1999 roku wyniesiony na ołtarze. Wspomnienia związane z przygotowaniem do kapłaństwa posiadają znamiona refleksji dojrzałszej, pomagającej w zrozumieniu spraw diecezjalnych z okresu dwudziestolecia międzywojennego.

Ks. H. Peszko po przyjęciu święceń kapłańskich w roku 1937 rozpoczął pracę duszpasterską jako wikariusz parafii bł. Wincentego Kadłubka w Jędrzejowie (1937-1940 r.), następnie w Busku (1940-1943 r.) i w katedrze kieleckiej (od 1943 r.). Relacja na temat tego okresu życia przyniosła wiedzę o ważniejszych aspektach ówczesnej pracy kapłańskiej – głoszenie kazań, praca z młodzieżą i inteligencją, nauka religii, rekolekcje i inne. W każdej z trzech parafii wskazał na stonki pomiędzy księżmi. Opisał konflikty ks. Stanisława Marchewki, proboszcza w Jędrzejowie, z parafianami, w tym posługiwanie się kłamstwem i manipulacją. Proboszcz z Jędrzejowa jak również proboszcz z Buska cechowali się wobec niego, jako wikariusza, zazdrością i utrudniali mu pracę duszpasterską. W tym kontekście przykładowo wyglądała współpraca w parafii katedralnej, gdzie proboszcz wraz z wikariuszami i pracownikami kurii spędzali wspólnie czas i budowali zgodne, życzliwe relacje.

W pamiętniku ks. H. Peszki najbardziej wartościowe są relacje dotyczące spraw związanych z działaniami partyzanckimi w okresie drugiej wojny światowej i po jej zakończeniu. Tej działalności poświęcone zostały obszernie partie tekstu. Ks. H. Peszko związał się z polskim podziemiem w okresie pracy w wikariacie w Busku. Jednak intensywną i dojrzałą formę przybrało jego duszpasterstwo w okresie wikariatu w Kielcach. Wraz z oddziałami Armii Krajowej przemierzył długi szlak bojowy w Górach Świętokrzyskich. Sprawował w tym czasie sakramenty i wygłaszał kazania i przemówienia do żołnierzy. Opowieść o pracy w lesie została napisana z perspektywy przeżyć kapelana. Nie ma w niej zbyt

troski o opis taktyki prowadzenia działań bojowych, nie ma również informacji o bliskich kontaktach z dowództwem (co sprawiałby wrażenie jak bardzo kapelan był ważny). Ks. H. Peszko patrzył na działania partyzantów jako ich duszpasterz zainteresowany patriotyzmem, która to postawa była motywem walki prowadzonej przez partyzantów. Posługa księdza podporządkowana została dobru duchowemu walczących.

Dwie ostatnie kwestie pamiętnika to stosunki państwo-Kościół tuż po wojnie i zajęcia antyżydowskie (04.07.1946 r.) Jako wikariusz katedry kieleckiej wskazał na praktykę noszenia na pogrzebach czerwonych sztandarów partyjnych. Aktywiści związani z władzami komunistycznymi spotykali się na gruncie kieleckim ze sprzeciwem duszpasterzy. W podobny sposób przedstawiciele Kościoła byli manipulowani w związku z odprawioną Mszą Świętą na zakończenie reformy rolnej. Po Mszy urządzono defiladę, na której wygłaszano hasła wzywające do walki klas. W pamiętniku występuje postać reprezentatywnego przedstawiciela władzy komunistycznej Józefa Ozga-Michalskiego, który z jednej strony wygłaszał hasła antykościelne i obwieszczał początek tysiąclecia stalinizmu, a przy okazji pełnienia obowiązków ojca chrzestnego oburzył się, że określono go jako niewierzącego i zadeklarował na piśmie niesprzeczność swoich poglądów politycznych z wiarą chrześcijańską. Opis zajęć antyżydowskich ks. H. Peszko zrelacjonował jako naczynny świadek zajęcia niedopuszczony jednak przez tłum do kamienicy, w której dokonano mordu.

Pamiętnik wydano, zaopatrując tekst źródłowy bogatym aparatem krytycznym złożonym z czterystu przypisów. W przypisach zaznaczono kwestie stylistyczne oraz ingerencje ks. H. Peszko we własny tekst (m.in. podkreślenia, zmiany i uzupełnienia). Waler przypisów polega na licznych wyjaśnieniach informacji źródłowych. Ten rodzaj przypisów przybrał w wielu przypadkach formę rozbudowaną, dzięki temu czytelnik nieznający dziejów diecezji kieleckiej ma możliwość poprawnego zrozumienia narracji pamiętnika. Mniejszą wartość mają informacje zamieszczone w przypisach, odnoszone do zagadnień teologicznych. Edycja została ubogacona fotografiami. Siedem fotografii zamieszczono w tekście, dwadzieścia dwie fotografie zgrupowano w końcowych partiach druku. Kolekcja dwudziestu dziewięciu fotografii obrazuje biografię autora pamiętnika. Koresponduje to z układem tekstu w *Biografii ks. H. Peszki* zamieszczonej w początkowych partiach książki. W wyborze fotografii dominują zdjęcia akt personalnych wytworzonych przez kurię. Ponadto występują zdjęcia towarzyskie, pochodzące ze zbiorów rodzinnych. Niektóre zdjęcia zostały wykonane na potrzeby edycji – kościół i cmentarz w Kraczkowej (rodzinna parafia ks. H. Peszki). W wykazie fotografii podano miejsce przechowywania zbiorów. Wydaje się, że niepotrzebnie zdecydowano się na edycję dwóch drobnych tekstów. Jest to wiersz zaadresowany do ks. H. Peszki z okazji prymicji oraz urzędowe poświadczenie o przynależności do Armii Krajowej. Teksty te zamieszczono w *Aneksach*. Niewiele to wnosi i niepotrzebnie

wprowadza kolejną dystynkcję złożoną z dwóch drobiazgów. Byłoby całkowicie na miejscu, gdyby zaniechano edycji i dołączono zdjęcia tych dokumentów w odpowiednim miejscu, w istniejącej kolekcji dwudziestu dziewięciu fotografii.

Wydany pamiętnik stanowi cenne źródło, głównie do dziejów diecezji kieleckiej. Porównując z pamiętnikami z epoki stwierdzamy, że przeżycia autora związane z jego przynależnością do Armii Krajowej stoją w wyraźnej opozycji wobec punktu widzenia prezentowanego przez księdza Stanisława Kudelskiego. Patriotyczna i prawicowa wizja ks. H. Peszko uzupełnia materiał ks. S. Kudelskiego, który z akceptacją odnosił się do rzeczywistości PRL-u. Ponadto postawa antykomunistyczna ks. H. Peszki koresponduje z twórczością pamiętnikarską ks. W. Świądra. Opis przeżyć wojennych ks. H. Peszki uzupełnia wspomnienia ks. Szczepana Domagały. Dzięki edycji pamiętnika ks. H. Peszki otrzymujemy pomoc w rozumieniu wybranych wydarzeń z przeszłości diecezji kieleckiej. Cechą zasługującą na uznanie jest realistyczna wizja Kościoła w relacji ks. H. Peszki. Na wizję tę składają się krytyczne uwagi pod adresem własnego środowiska duchownych diecezji. Autor odznaczał się też skromnością, nie przeceniał swoich zasług i nie posiadał też skłonności do interpretowania swojego życia w kluczu teologicznej wyniosłości, co uchroniło go przed nieskromnością hagiograficzną. Wydarzenia, które przeżywał, biegną w narracji własnym, skromnym torem. Słabszą stroną jest brak szerszej perspektywy w umysłowości ks. H. Peszki. Praktycznie niedostrzegalne jest odniesienie do nauki. Własnych przeżyć nie konfrontował z opiniami innych. Te przyczyny nadały wspomnieniom charakter prywatnych przeżyć. Zestawione z pamiętnikami bp. L. Łętowskiego, czy tym bardziej abp. W. Popiela wykazują profil prowincjonalny. Biorąc pod uwagę sztukę edytorską, dawniejsze pamiętniki były zwykle wydawane bez aparatu krytycznego, lub zaledwie ze skromnymi pierwocinami cech edycji krytycznej. Wspomnienia ks. H. Peszki cieszą się dobrą stroną edytorską. Opracowanie pamiętników pozostających w rękopisie przyniosłoby pełniejsze rozpoznanie miejsca wspomnień ks. H. Peszki w pamiętnikarstwie diecezji kieleckiej¹⁸.

¹⁸ Archiwum Diecezjalne w Kielcach (dalej ADK), Akta różne, ks. Józef Pluta, Notatki z czasów wojny (1944-1946 r.) oraz inne zapiski z czasów probostwa w Rogowie, Gołczy i Kazimierzy Wielkiej, 1988 r., sygn. 98. ADK, Akta kurialne. Personalalia księży. Pamiętnik ks. Romana Zelka, 1975 r. sygn. XZ-19/2 [Pamiętnik ks. R. Zelka obecnie przekazany do Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach.] J. Pasek, Pamiętnik, (spisany w latach sześćdziesiątych XX w.) [W zbiorach prywatnych ks. A. Kwaśniewskiego]. Spośród pamiętników bardziej znanych należy wymienić przechowywany w zbiorach rodzinnych kilkutomowy rękopis pamiętnika ks. Daniela Olszewskiego. Rękopis ten zgodnie z testamentem trafi zapewne do ADK.